

Resolució

Núm: R-00036/2015

Data: 24/02/2015 13:00:12

Resolució de l'expedient relatiu als fets ocorreguts el 4 de febrer de 2006 a Barcelona (cas 4F). **Adreçada a l'Ajuntament de Barcelona**

El Síndic, en l'exercici de la seva funció de defensa dels drets i les llibertats de les persones, i en la seva condició d'Autoritat Catalana per a la Prevenció de la Tortura, decideix obrir una actuació d'ofici per investigar i esclarir els fets, i valorar l'actuació de l'Administració en la custòdia dels detinguts del cas anomenat 4F. Aquesta actuació s'obre després de l'emissió del documental *Ciutat Morta*, el passat dissabte 17 de gener, al canal 33 de la Televisió de Catalunya, en què es posa de manifest presumptes irregularitats en la investigació policial i judicial que va tenir lloc entorn dels fets del 4 de febrer de 2006.

Cal assenyalar que l'any 2006 el Síndic va rebre dues sol·licituds de familiars directes d'algun dels detinguts pel cas 4F i de grups de suport, en què manifestaven la seva disconformitat amb la decisió de presó provisional decretada per la jutgessa. Llavors, com en l'actualitat, se'ls va fer saber que aquesta institució no pot intervenir respecte de les decisions judicials adoptades, atès que queda fora de l'àmbit competencial previst en la Llei del Síndic. Sens perjudici d'això, aquesta institució reconeix que, més enllà de les limitacions legals, s'hauria d'haver actuat. És per això que el Síndic ha adoptat les mesures internes per evitar que es pugui produir una inacció com aquella.

En el marc d'aquesta actuació d'ofici, s'ha adreçat a l'Ajuntament de Barcelona, al Departament d'Interior i al Departament de Justícia per demanar tota la informació i la documentació disponible sobre aquest cas, institucions que s'han mostrat en tot moment col·laboradores i han facilitat amb rapidesa la informació i la documentació que se'ls ha requerit.

D'altra banda, també s'ha demanat informació al Departament de Salut i, en particular, a l'Institut Català d'Avaluacions Mèdiques (ICAM), sobre el procediment que culmina amb la declaració d'invalidesa dels dos policies condemnats per les tortures infligides a un ciutadà de Trinitat i Tobago i que van ser la peça clau testifical del cas 4F.

INTRODUCCIÓ

L'any 2014 la Convenció de les Nacions Unides contra la tortura va complir 30 anys, tot i que, malauradament, a dia d'avui encara surten a la llum o es té constància de casos en què hi ha motius suficients per pensar que s'han comès presumptes maltractaments i les autoritats responsables d'evitar que això passi no han realitzat cap investigació ni han adoptat mesures per depurar responsabilitats en l'àmbit penal, al marge del sistema de justícia penal.

En aquest context, el Síndic de Greuges, a través dels seus informes anuals al Parlament, ha mostrat la preocupació per l'ús desproporcionat de la força per part dels agents de policia i l'absència d'una investigació ràpida, rigorosa i exhaustiva davant les denúncies presentades pels ciutadans. Les queixes que s'exposen en els informes il·lustren casos en què hi ha indicis raonables per pensar que la persona detinguda ha estat víctima de

maltractaments, malgrat que en l'àmbit judicial la seva denúncia hagi quedat arxivada, la qual cosa ha donat lloc a les corresponents recomanacions a l'Administració sobre la necessitat d'evitar i de sancionar qualsevol tipus de pràctica abusiva.

Fins a l'any 2007, les denúncies per presumptes maltractaments es referien als llocs de custòdia de la Policia de la Generalitat. A partir del 2007, després d'una sèrie de casos evidents de maltractaments que van donar lloc, fins i tot, a processos penals, el Departament d'Interior, a proposta del Síndic de Greuges, decideix instal·lar càmeres de videovigilància a totes les comissaries de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra (PG-ME). A partir de llavors, aquesta institució observa que les denúncies de maltractaments en aquests espais es redueixen, per bé que es traslladen al moment de la detenció i la reducció policial al carrer, la qual cosa ha propiciat un debat públic entorn de la dicotomia entre seguretat i llibertat.

Pel que fa als espais de custòdia de la policia local i/o guàrdia urbana, aquesta institució –en la seva condició d'ACPT– també ha constatat les deficiències estructurals i funcionals que tenen aquestes dependències per funcionar com àrees de custòdia amb totes les garanties per a la persona detinguda i el mateix agent de policia, a través de les visites periòdiques que realitza sense previ avís a llocs de privació de llibertat.

Així, pel que fa al cas que ens ocupa, cal posar en relleu que la comissaria que la Guàrdia Urbana té al districte de Ciutat Vella va ser un dels primers espais visitats durant el primer any de funcionament de l'ACPT, l'any 2011. Llavors ja es van apreciar algunes deficiències com ara el fet que el detingut no era assistit pel lletrat fins que se'l traslladava als Mossos d'Esquadra, les cel·les no tenien càmeres de seguretat, hi havia espais morts on el visionament de la càmera no arribava, etc. Arran de les recomanacions de l'ACPT s'han adoptat mesures per millorar aquestes mancances.

MARC LEGAL

Espanya és part de diversos tractats internacionals de drets humans que imposen a les autoritats l'obligació de prevenir i castigar els maltractaments causats pels agents de l'Estat i garantir l'accés a recurs i reparació a les víctimes. Entre aquests, hi ha el Pacte internacional de drets civils i polítics (PIDCP), la Convenció de les Nacions Unides contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants (Convenció de la tortura) i el Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals (Conveni europeu). A més, el 6 d'abril de 2006 Espanya ratifica el Protocol facultatiu de la Convenció contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants, que aporta un enfocament innovador en la lluita contra la tortura, des de la perspectiva de la prevenció. A més, Espanya també és part en el Conveni europeu per a la prevenció de la tortura.

L'article 7 del PIDCP i l'article 3 del Conveni europeu de drets humans (CEDH) obliguen les autoritats espanyoles a garantir que cap persona és sotmesa a maltractaments. D'acord amb aquests tractats, en cas que una persona denunciï un acte de tortura, les autoritats espanyoles hauran de garantir que es realitza una investigació independent, imparcial i exhaustiva i que totes les persones responsables de l'acte són posades a disposició judicial.

L'article 15 de la Constitució espanyola estableix el dret a la vida i la integritat física i prohibeix la tortura i altres tractes o penes inhumans o degradants en totes les circumstàncies.

El Codi penal defineix i estableix les penes aplicables per actes de tortura comesos per funcionaris públics en els articles 174-176.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya i la Llei 24/2009, de 23 de desembre, encomanen al Síndic de Greuges les funcions de protecció i defensa dels drets de les persones. En l'exercici de les seves funcions, el Síndic està facultat per ordenar l'obertura de procediments disciplinaris contra agents policials i de remetre casos directament a les autoritats judicials competents, a fi que aquestes determinin si hi ha indicis suficients per iniciar una investigació penal.

De conformitat també amb l'article 17 del Protocol facultatiu de prevenció de la tortura, la Llei 24/2009 atribueix al Síndic la condició d'Autoritat Catalana per a la Prevenció de la Tortura i d'altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants (ACPT). La mateixa llei disposa, en l'article 69, que el Síndic actua com a ACPT en tots els espais en què es trobin persones privades de llibertat.

En els informes que l'ACPT presenta anualment s'il·lustren les deficiències d'aquests espais de privació de llibertat en relació amb les garanties dels detinguts i, en alguns casos, s'han documentat denúncies de presumptes maltractaments. Així, en alguns casos s'ha conclòs que les denúncies examinades eren fiables i creïbles en vista de les circumstàncies de les persones privades de llibertat i les evidències, incloses les mèdiques. Malgrat les consideracions efectuades i les recomanacions formulades a les autoritats competents, la resposta de l'Administració ha estat negar-ho.

ORGANISMES INTERNACIONALS

La tortura ha estat objecte d'observació i estudi regular per part dels organismes oficials especialitzats de control dels drets humans (CPT), el Comissari pels Drets Humans del Consell d'Europa, el Comitè contra la Tortura de les Nacions Unides (CAT), el Comitè de Drets Humans i, finalment, els relators especials en matèria de tortura.

Aquests organismes han mostrat la seva preocupació per la dicotomia entre l'afirmació de l'Estat part que a l'Estat espanyol no hi ha tortura, llevat de casos molt aïllats, i la informació rebuda de fonts no governamentals que revelen la persistència de casos de tortura.

A tall d'exemple, la detenció incomunicada i el règim d'incomunicació durant un període de fins a tretze dies, els cinc primers sense tenir la possibilitat de ser portat davant un jutge, ha estat molt criticat per aquests organismes internacionals. L'octubre de 2008 el Comitè de Drets humans afirma que *"observa con preocupación que continúan denunciándose casos de tortura y que el Estado parte no parece haber elaborado una estrategia global, ni haber tomado medidas suficientes para asegurar la erradicación definitiva"*.

Per la seva banda, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) també acull com a pròpies, en les sentències Etxebarria i Ataun contra Espanya, de 7 d'octubre de 2014, les recomanacions del Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura. Aquestes es referien a les garanties imprescindibles que ha de tenir el règim de detenció incomunicada, precisament, per minimitzar la possibilitat de violacions dels drets humans dels detinguts, i que són l'accés efectiu i ràpid a un advocat de la seva elecció i la possibilitat de ser reconeguts per un metge de la seva confiança.

EL CAS DE DELS DETINGUTS PEL 4F

JP, AC y RL van comparèixer el dia 6 de febrer davant el jutjat d'instrucció, des del qual se'n va ordenar l'ingrés a presó provisional processats per intent d'homicidi. Els tres van presentar denúncies per maltractaments contra la policia. Els detinguts sostenen que el jutge va informar els advocats que consideraria sospitoses totes les persones que eren al lloc dels fets i que no fossin agents de policia. En conseqüència, les víctimes no van poder presentar cap testimoni que fos present en el moment de la seva detenció.

La investigació del cas d'intent d'homicidi va concloure l'any 2006 i es va remetre al tribunal competent. En canvi, l'any 2007 es van arxivar les denúncies per maltractaments presentades pels detinguts.

Els denunciants van recórrer contra l'arxivament de les denúncies, recursos que també van ser desestimats per l'Audiència Provincial de Barcelona, al·legant que els agents havien fet un ús mínim de la força necessària i que, per tant, havien actuat de forma legítima. Posteriorment, els detinguts van ser jutjats i condemnats per la Sala 8 de l'Audiència Provincial, el mateix tribunal que havia confirmat anteriorment l'arxivament de les denúncies per maltractaments. El 3 de juny de 2009, el Tribunal Suprem va confirmar la condemna i va augmentar la pena de presó de RL, AC i JP.

És important destacar que el Tribunal Constitucional, en la Sentència 34/2008, connecta l'article 24.1 CE, que estableix el dret a una tutela judicial efectiva, amb l'article 3 de la CEDH, que prohibeix la pràctica de la tortura i els maltractaments en assenyalar que en denúncies sobre tortures és exigible una tutela judicial reforçada, atès que el procés versa sobre un dret fonamental substantiu com és la integritat física i psíquica de la víctima. També indica que no es considera adequat tancar la instrucció si subsisteixen sospites raonables sobre la possible comissió dels fets denunciats i encara hi ha mitjans d'investigació disponibles per mirar de descartar, en el sentit que sigui, aquestes sospites.

En definitiva, el TC entén que no es pot deixar d'obrir el procediment o no continuar-lo quan s'entengui que la denúncia no és demostrable o no hi hagi sospites raonables. Per arribar a aquest judici, s'ha de tenir en compte la desigualtat "d'armes" (STC 34/2008) entre el denunciant i el denunciat. Això fa que el jutge d'instrucció s'hagi d'esforçar més per trobar la veritat material.

Darrerament, els mitjans de comunicació s'han fet ressò que l'Ajuntament de Barcelona ha enviat un escrit a la Fiscalia en el qual adjunta el documental i li demana que reobri el cas si considera que hi ha noves proves, però la Fiscalia ha descartat actuar d'ofici per revisar el cas perquè, segons les mateixes fonts, no es dona al documental el valor de prova jurídica, qüestió respecte de la qual aquesta institució no entrarà a fer cap valoració.

L'actuació policial

JP, AC i RL afirmen que van ser colpejats amb violència per agents de la Guàrdia Urbana de Barcelona (GUB) durant la seva detenció al carrer. En arribar a la comissaria de la GUB els van posar en cel·les separades. També diuen que un cop allà AC i RL van tornar a ser colpejats.

Segons consta en l'atestat policial al qual ha tingut accés aquesta institució, es va trucar al 061, i el metge del Servei d'Emergències Mèdiques que va examinar els detinguts va recomanar que rebessin tractament hospitalari. L'atestat recull que JP, AC i RL van ser traslladats a l'Hospital del Mar, però, en canvi, no s'adjunten els informes mèdics corresponents. Per contra, l'atestat omet la informació relativa que tres hores més tard, després de ser donats d'alta a l'Hospital del Mar, els detinguts van ser traslladats a l'Hospital de l'Esperança i, en canvi, si que s'adjunten els informes de reconeixement mèdic.

De la documentació mèdica a la qual s'ha tingut accés i que consta en l'expedient, en particular els informes mèdics emesos pels facultatius respectius de l'Hospital del Mar i l'Hospital de l'Esperança, es desprenen els aspectes següents:

- A les 08.27, 08.28 i 8.30, respectivament, els tres detinguts van ser reconeguts pel Servei d'Urgències de l'Hospital del Mar. Els informes que s'envien al jutjat documenten que els detinguts presenten policontusions amb proposta de derivació a un altre hospital per a la valoració definitiva, atès que per problemes tècnics no poden fer-los RX.
- En l'apartat de l'informe relatiu al tipus de lesió inferida tal com manifesta el detingut es fa constar que és per "agressió" (JP i AC) i "per accident de trànsit" (RL). Els detinguts, però, afirmen que havien rebut amenaces que rebrien maltractaments si parlaven amb els metges. A més, els agents policials van ser presents durant el reconeixement mèdic.
- Tres hores més tard els detinguts van tornar a ser reconeguts pel metge a l'Hospital de l'Esperança. Segons els informes mèdics, consta que hi van ingressar a les 11.10, 11.11 i 11.12 per ser reconeguts. En aquesta ocasió, el diagnòstic per a AC és de "contusions i erosions diverses". RL presenta una "ferida contusa al cap, contusions diverses i TC simple" i JP presenta "diverses fractures i contusions". Li van haver d'enguixar el braç. Un altre cop es fa constar que els detinguts manifesten que les ferides han estat causades per una baralla. En el cas d'AC l'informe mèdic documenta textualment "*el paciente refiere que las lesiones se las ha hecho mientras corría*".

Posteriorment, després de ser examinats, els detinguts van ser traslladats a la Comissaria de la PG-ME del districte de Sants-Monjuïc. L'atestat, però, omet qualsevol dada referent al destí i l'estada dels detinguts durant aproximadament tres hores, des que van sortir de l'Hospital del Mar fins que van ingressar a l'Hospital de l'Esperança i també des de la sortida d'aquest hospital a l'ingrés a la Comissaria dels Mossos d'Esquadra. També s'emeten informacions del tot inconsistents amb els documents presentats sobre l'hora de detenció i la lectura de drets de PH i AC.

Val a dir que aquesta informació tampoc s'ha pogut esclarir, atès que l'Ajuntament de Barcelona ha informat el Síndic que el llibre de registre i custòdia de detinguts de l'any 2006 no existeix. De fet, consta com a desaparegut, la qual cosa és un fet greu que evidencia que les autoritats policials d'aquell període no van garantir degudament l'obligació de custòdia de documents i arxius oficials.

Així, els llibres de registre d'entrada i de sortida de detinguts tenen com a finalitat servir de suport documental de l'entrada del detingut a la dependència policial i de ressenyar les incidències que poden produir-se en dependències policials durant el temps que els detinguts hi romanen fins que queden en llibertat o passen a disposició judicial.

D'acord amb això, s'entén que els llibres s'han de conservar durant un període en la dependència en la qual s'hagi practicat la diligència de finalització i posteriorment s'han de traslladar a l'arxiu corresponent, a disposició de l'autoritat judicial o d'organismes de control i defensa dels drets humans.

Mecanismes interns d'investigació policial

Al marge del sistema penal, els casos de presumptes maltractaments policials poden investigar-se per mitjà de les unitats d'assumptes interns del cos policial. No hi ha un sistema homogeni de procedir, sinó que cadascun d'ells té les seves pròpies estructures i procediments interns, que, en general, estan molt allunyades dels estàndards internacionals.

En el cas de Catalunya, hi ha una divisió d'afers Interns al si de la PG-ME i la GUB. Tanmateix, es desconeix tant el nombre de diligències informatives d'investigació i d'informacions reservades que es tramiten cada any com el nombre que passa a expedient disciplinari.

Els procediments poden ser iniciats d'ofici o a petició de l'interessat davant la inspecció de l'autoritat competent. En alguns casos, quan hi ha un procediment judicial obert, acostumen a iniciar-los i suspendre'ls fins que s'obté una resolució judicial pel procediment penal. L'habitual és que no es notifiquin les resolucions a qui va interposar la reclamació.

La percepció i la valoració del Síndic és que el nombre de diligències informatives d'investigació i d'informació reservada és molt reduït i se'n té coneixement arran dels casos de què es fan ressò els mitjans de comunicació o bé quan s'insta les administracions competents a obrir-les.

En el cas del 4F crida l'atenció que, tot i els informes mèdics que posaven de manifest les lesions patides pels detinguts i les denúncies presentades, la GUB no va obrir diligències internes per esclarir els fets i aportar llum a tot el que es denunciava. D'altra banda, els responsables polítics d'aquell moment al capdavant dels organismes policials tampoc van donar les ordres oportunes per procedir a una investigació interna, sens perjudici de les actuacions judicials que s'estaven portant a terme.

El CPT ha qüestionat l'eficàcia del model actual i ha recomanat l'establiment d'un organisme totalment independent d'investigació per atendre les denúncies contra policies. El relator especial de l'ONU sobre la qüestió de la tortura també ha indicat que *"la imparcialidad e independència discutibles de los mecanismos internos de exigencia de responsabilidades a los miembros de las fuerzas y cuerpos de seguridad"* figuren entre els factors que contribueixen a l'absència d'investigacions efectives.

Durant la seva visita a Espanya el juliol de 2001, el CPT va recomanar al govern que considerés la possibilitat de crear un organisme totalment independent per tramitar les denúncies contra funcionaris encarregats de fer complir la llei, amb atribucions per iniciar procediments disciplinaris i remetre els casos a les autoritats competents, a fi que determinessin si s'haurien d'obrir causes penals.

L'anterior comissari de Drets Humans del Consell d'Europa, Álvaro Gil Robles, en l'informe sobre la visita que va realitzar el març de 2005 ja exposa també la seva preocupació sobre les denúncies de maltractaments contra funcionaris encarregats de fer complir la llei. Així, va assenyalar: *"Es claro que la averiguación de la verdad en los casos de denuncias por malos tratos exige una revisión a fondo de los procedimientos actuales de investigación interna de las fuerzas de seguridad, debiéndose elaborar nuevos protocolos de actuación que sean transparentes en su tramitación y resultados y que sean capaces de evitar la repetición de casos semejantes. Mientras eso no se haga de la manera más firme posible, siempre subsistirán elementos de duda acerca de la veracidad de las denuncias de tortura o malos tratos que hayan sido formuladas aunque sean oficialmente desmentidas por las autoridades"*.

L'article 12 de Convenció de les Nacions Unides contra la tortura també assenyala que la investigació l'han de dur a terme organismes oficials que siguin independents i imparcials, i amb immediatesa i eficàcia. Per això, resulta inadequat que la realitzi el mateix organisme, institució o cos policial al qual pertanyen els agents policials denunciats.

En aquest context, el Protocol d'Istanbul i els principis que conté són una eina útil per a la investigació i la documentació eficaç de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants.

Conclusions

L'estudi de la informació disponible i obtinguda sobre el cas 4F permet constatar que les administracions implicades en aquest assumpte i, en concret, els responsables polítics d'aquell moment al capdavant dels organismes policials de l'Ajuntament de Barcelona i el Departament d'Interior, van actuar amb negligència i manca de transparència.

A continuació es recullen les principals conclusions que se'n deriven i que afecten l'Ajuntament de Barcelona:

1. Inconsistència i ommissió d'informació en la minuta policial redactada per la GUB sobre els fets que van tenir lloc durant la custòdia dels detinguts i incorporada com a diligència en l'atestat policial, amb el número 50936/2006 AT UNOC. En concret, la relativa a les sortides mèdiques i la destinació dels informes mèdics elaborats.
2. Desaparició del llibre oficial de registre i custòdia de detinguts de la GUB de l'any 2006, la qual cosa impedeix esclarir els moviments dels detinguts i els incidents produïts durant tot el procés de custòdia, a excepció de les visites hospitalàries.
3. En vista dels informes mèdics dels detinguts, indicis que evidencien que com a mínim un d'ells, mentre estava sota custòdia policial, va patir alguna circumstància que li va provocar un trauc al cap.
4. Certa que ni la GUB va investigar la consistència de les denúncies de maltractaments fetes davant l'autoritat judicial ni els responsables polítics van donar les ordres oportunes per procedir a una investigació interna per esclarir el que havia passat.

Recomanacions

L'estudi del cas del 4F ha permès extreure lliçons sobre les conseqüències de les decisions i accions policials i polítiques que en aquell moment es van prendre, entenent que la decisió de no obrir una investigació és una d'aquestes. És oportú formular una sèrie de recomanacions per evitar que fets com els descrits es tornin a produir en un futur.

D'acord amb les consideracions precedents, recomano:

1. Que es compleixin les obligacions internacionals d'investigar i de documentar les al·legacions de tortura i maltractaments d'acord amb el Protocol d'Istanbul.
2. Que es garanteixi que el reconeixement mèdic que es fa al detingut sigui confidencial i privat, sense la presència policial per evitar coaccions, llevat que el facultatiu sol·liciti la col·laboració dels agents policials per raons de seguretat.
3. Que s'estableixi un acord específic amb l'Ajuntament de Barcelona, a fi que sigui el Síndic de Greuges, en tant que facultat per la Llei 24/2009, de 23 de desembre, i en tant que Autoritat Catalana per a la Prevenció de la Tortura, qui, de forma independent, estudiï i investigui sense cap impediment la consistència les denúncies de maltractaments presentades contra els agents policials del cos de la GUB, sens perjudici de les actuacions judicials que es puguin portar a terme ni de les investigacions internes del cos de la GUB.
4. Que es garanteixi la conservació dels llibres oficials de registre d'entrada i de custòdia dels detinguts a disposició de les institucions i els organismes de control quan així ho requereixin.

5. Relacionat amb el punt anterior, que s'obri una investigació interna per esclarir els motius de la desaparició del llibre de registre i custòdia de detinguts de l'any 2006 i, si escau, que s'adoptin les mesures correctores oportunes i s'exigeixin responsabilitats.
6. Que es redissenyi la Unitat d'Afers Interns de la GUB, amb l'objectiu d'establir nous procediments i estructures que els homologuin a estàndards internacionals.
7. Que s'adoptin les mesures necessàries per garantir la instal·lació de càmeres de videovigilància a totes les àrees de custòdia de la GUB i als vehicles policials de trasllat de detinguts.
8. Que s'elabori un protocol per a intervencions en situació de risc que prevegi la protecció efectiva dels agents davant possibles agressions externes.
9. Que, de manera immediata, es doni compliment a les recomanacions del Síndic de Greuges, en qualitat d'ACPT, pel que fa a:
 - a. La conveniència de clarificar les funcions de policia judicial que poden desenvolupar les policies locals.
 - b. Revisar i actualitzar els protocols d'actuació i coordinació subscrits amb el Cos de Mossos d'Esquadra.
 - c. L'adopció de mesures per garantir l'assistència lletrada dels detinguts des del primer moment de la detenció i la resta de drets que els assisteixen
 - d. L'adequació immediata o clausura de les dependències policials habilitades com a àrees de custòdia que no compleixen els requisits per garantir la seguretat dels detinguts ni dels mateixos agents policials.

En aquests moments el Síndic està en espera de conèixer la instrucció de l'Ajuntament de Barcelona que regula aquests llibres.